

PODSTANARI TROŠNE KUĆE

(Bekim Sejranović: *Nigdje niotkuda*, Booka, Beograd, 2012)

Kada je u 19. veku Lav Tolstoj napisao čuvenu rečenicu koja inauguriše nesreću u povlašćen prostor Jedinstvenog, bila je to samo genijalna potvrda onoga što je književnost odvajkada znala, a Život neprestano potvrđivao. Koliko ljudi, toliko i nesreća; predvidljivo lice sreće opšte je mesto nasuprot vrludavom putu nesreće kada je svaka okuka opasnija od prethodne. Ne mislimo reći da je onda pisati o sreći lakše, ali mislimo ustvrditi da je pisati o nesreći izazovan put koji čitaocu svakako pruža jedinstveni uvid u svet u kojem živi. Pod uslovom, razume se, da je pisac dobar.

Početak milenijuma koji živimo, na prostorima zemalja koje su nekada pripadale jednoj državi, doneo je generaciju pisaca čije je životno neposredno iskustvo potvrdilo, nažalost, taj vrludavi jedinstveni put Nesreće. Čini se posebnom, zato, bosanskohercegovačka književna scena koja predstavlja imena autora možda najuspešnijih u težnji da se prenese ratno i, još više, poratno iskustvo jedne raseljene generacije.

Bekima Sejranovića srela sam u jednoj beogradskoj knjižari povodom zakazanog intervjua. Dobitnik nagrade „Meša Selimović“ za roman *Nigdje niotkuda* na zakazani intervju nije kasnio, izgledao je više kao neko ko treba da izađe na ispit zbog kojeg ga pomalo muči trema nego kao biranim rečima najavljivan nagrađeni pisac, gost Beograda, čovek prilično turbulentne lične biografije, globtroter navikao na česte promene mesta boravka. Danas živi na relaciji Oslo-Hvar, i na moju konstataciju o Nesreći u Romanu *Nigdje niotkuda* odgovorio je da mu je namera bila da humorom u romanu potkrepi čitaočevu potrebu za pričom.

Dve su nesporne činjenice: Sejranovićev roman ima dobru priču i ta priča ima odlične duhovite pasaže. Takođe, Sejranovićeva priča svakim poglavljem, svakim junakom koji tu priču pokreće i gotovo svakim prizorom, koji je ovde, pokazao se, autentična pesnička slika, postaje potvrda čuvenog citata iz Kurana da je „svaki čovjek uvijek na gubitku“.

Dajući priložnoj odredbi za mesto funkciju naslova romana, Sejranović je već takvim gestom ukazao na poseban semantički put kojim će se radnja kretati. Tačnije, dve priloške odredbe koje sugerišu mrtvu tačku postojanja, sliku nekretanja i *status quo* poziciju, postaću noseći stub specifične egzistencijalne pozicije gotovo svakog junaka ove priče i omeđiti samu radnju romana koja počinje prizorom sahrane amidže Alije, a završava se veću o još jednoj dženazi, ovoga puta prijatelja Koleta koji je jednim hicem prekinuo to većito tapkanje mrtve tačke po plećima. Dolazimo *niotkuda* da bismo postojali u svetu koji se kreće od jedne do druge dženaze: „Teški, mukli oblaci nalijegali su na okolna brda, gnjecava zemlja uvlačila je ljude u sebe. Zrak koji su udisali mirisao je po svježe iskopanoj jami.“

Ova slika sa početka radnje, u opisu sahrane amidže Alije, kao prizor neke večite htonske sile koja gospodari svetom, signifikantna je za celokupnu poetiku romana strukturno zamišljenog kao dvoplanska kompozicija. Jedan, plan sećanja na sahranu rođaka koji je tokom čitavog života samo potvrđivao tu večitu htonsku silu koja ne dozvoljava čoveku da se uspravi u svetu u kome je, i drugi, sadašnji plan u kojem je junak, dolazeći niotkuda, stacioniran u nekom, reklo bi se, bezvazdušnom prostoru postojanja, negde na nekom ostrvu severne Norveške, gde ništa nije kao u zemlji odakle dolazi, ali gde ništa nije ispunilo nijedno očekivanje, ako se uopšte i moglo govoriti o očekivanjima koja glavni junak ima. „Ne znaš ni sam što te više boli, sjećanje ili istina“, zaključice narator dok sumira sećanje na nevesele sudbine dečaka i devojčica sa kojima se igrao u sokaku svog rodnog grada i koji su, voljom neke istorijske kombinatorike, nestali sa lica zemlje ili pogođeni granatom ili, kasnije, pokošeni neveselom izbegličkom sudbinom. Naizgled paradoksalnu konstataciju da je „istina laž, a laž istina“, nastalu kao posledica života u kojoj se identitet prikazivao kao „hrpa poluistina, maštovito ispričanih laži te iskrivljenih i nedorečenih odnosa...“, junak će potkrepiti pitkom, jakom pričom o vlastitoj sudbini i sudbini roditelja i prijatelja koja je nastajala u sistemu i kompleksnom kulturnom modelu jedne zemlje, a nestala u ostacima tog sistema brutalno razbijenog upravo tom večitog izmaglicom koja prekriva stanje istine i stanje laži. Segment romana posvećen reminiscenciji na detinjstvo u državi koja je sabornost ovaploćivala najpre u radnim akcijama, a onda u gotovo idolatrijskom odnosu prema Vođi revolucije, biće referentna tačka u načinu određivanja pozicije pojedinca u svetu u kojem živi. Sve što se dešavalo u godinama detinjstva i rane mladosti, gubitak iluzije o harmoničnom odnosu u zajednici, razvod roditelja, rat i njegove posledice, dobiće kasnije svoj odraz u razućenom i turbulentnom životu glavnog junaka negde na severu Norveške. Deda i baba, ili, „majka“, kako je junak naziva, nesrećni i tajanstveni amidža Alija, otac koji je zauvek ostao stranac čija očekivanja junak niti je mogao, a kasnije, niti želeo da ispuni, majka, vesela i nestalna, njihovi neznani grobovi koje nikada neće posetiti, onda školovanje u Rijeci i susreti sa ljudima od kojih će malo ko, gotovo niko, uspeti da dosegne zamišljani san, imaće svoju pandansku sliku u dalekoj Norveškoj i svoje junake, dvojnike, ljude izgubljene takođe u zemlji koja nije imala rat, ali koja ima svoje nesrećne male sredine, gotovo enklave u kojima žive pojedinci navikli takođe na neprestano jednolično kretanje napred-nazad u, najčešće, teško razumljivim odnosima.

Sećaće se glavni junak jedne upečatljive scene iz detinjstva, razgovora sa dedom, čovekom koji je verovao u ispravnu stranu NOR-a, kasnije udarnika kojeg, moguće, nikada nije napustio zanos radnih akcija i osećanja da čovek, a ne neka viša sila, može mnogo toga da stvori. Bio je to razgovor u kome je detinja neposredna potreba za odgovorima videla oslo-nac u figuri čoveka koji „mnogo toga zna“ i kome se veruje:

„Djede, a koliko si ti Švaba pobio?“

...

„Nijednog?“

„Nijednog.“

„Pa jesi l' bar kojeg ranio?“

„Ma šta si navro, bolan, ne znam. Oni pucali na mene, ja pucao na njih. Evo ti hiljadarka pa nam idi kupi po sladoled...“

Slično nešto junak romana doživeće mnogo godina kasnije u izbegličkim danima u Norveškoj dok radi najrazličitije poslove, a najvažniji, posao prevodioca, koji će ga učiniti provodnikom ljudskih tragičnih sudbina sa prostora Balkana, biće dominantan u potpori uverenja da šta god činili i gde god bili, uvek nailazimo na „nekog Batu Živojinovića koji je pobio pola Trećeg rajha“ i tako nam obezbedio uvek prisutnu pomalo detinju naivnost u nemerljivost herojskih postupaka u većitoj borbi između Dobra i Zla. Ali to tako nije. Svi ti ljudi jednog dana suočiće se sa činjenicom da je slučajnost najčešće zaslužna za to što su u opštoj pometnji ostali u životu, bilo da su zaista pucali negde na Balkanu ili živeli u zabačenom seocetu Norveške u kome se, umesto iz oružja, puca iz učmalih zabiti mentalnih sklopova.

Priče o svim tim ljudima koji su se naglo probudili iz sna o postojanju nekog Superheroja svih naših života, Bekim Sejranović omeđiće motivom sahrane koji postaje centralna značenjska tačka radnje koja se odvija od jedne do druge dženaze, i gde je sve u stvari jedna pogrebna povorka. Saznanje da je „svaki čovjek vazda na gubitku“. Dva plana radnje romana, jedan, memorijski, koji pripoveda o životu u nekadašnjoj državi i drugi, „aktivan“, plan o vremenu sadašnjem i buđenju iz detinjeg sna, uspešno se ukrštaju negde na putu od jedne do druge mrtve tačke. Nigdje – Niotkuda je, tačnije, jedinstveni plan. Kada bi ga u nekom imaginarnom scenskom obliku predstavljali, bila bi to velika pustara u kojoj tek povremena flora i fauna imaju šanse za opstanak. Ljudske sudbine su samo beskrajno lutanje do konačne jame. Svejedno gde, u Bosni, u Hrvatskoj ili negde u Norveškoj. Dom može biti na jednom mestu ili na više adresa, i svi domovi junaka Sejranovićevog romana i sve njihove adrese samo su putanja kretanje mnoštva nesrećnih sudbina. Čitava galerija likova, posebno u delu romana o Norveškoj postaje paradigmatična slika o identitetu kao „hrpi poluistina“, a njihovi životi bivaju samo produžetak niti koja je počela da se odmota u jednog dana u malenom mestu u Bosni.

Odlično pripovedanje Bekima Sejranovića nije prekidano čestim i opterećujućim refleksijama koje bi pratile pripovedne celine te su one utoliko upečatljivije i jače. Njegov odgovor na moju konstataciju o Nesreći u romanu, praćen opaskom o humoru koji je trebalo da potkrepi čitaocu potrebu za pričom, praćen je takođe i njegovim vedrim ličnim uverenjem da je kretanje jedina konstanta u životu. Kada se lična, autobiografska komponenta udruži sa nesumnjivim literarnim talentom, u sveopštem utisku o gubitničkoj ljudskoj prirodi, javi se, poput onih odličnih živopisnih slika u romanu o smislenosti prizora iz prirode ili usamljenim šumskim životinjama, i jedna nesumnjivo jaka i živopisna slika u svesti čitaoca o, ipak, jednoj jakoj potrebi trošne čovekove prirode. Potrebi za umetnošću i pisanjem.